MIGRATSIYA JARAYONLARINING IQTISODIY O‘SISH VA MEHNAT BOZORI RIVOJLANISHIDAGI O‘RNI

Nazirov Mirjalol Baxodirjon o‘g‘li
Farg‘ona davlat universiteti katta o‘qituvchisi
nazirovmirjalol60@gmail.com +998911070307
ORCID 0000-0001-6877-5513

Annotatsiya:
Mazkur maqolada migratsiya jarayonlarining zamonaviy iqtisodiyotdagi o‘rni, uning iqtisodiy o‘sishga ta’siri hamda mehnat bozorini muvozanatlashtirishdagi ahamiyati tahlil qilinadi. Xalqaro va ichki migratsiyaning demografik jarayonlar, bandlik darajasi, ishchi kuchi taqsimoti va aholi turmush darajasiga ko‘rsatadigan ta’siri ilmiy manbalar asosida yoritilgan. Shuningdek, migratsiyaning ijobiy va salbiy jihatlari hamda uning mamlakatlar iqtisodiy rivojlanishidagi o‘rni ochib berilgan.

Kalit so‘zlar: *migratsiya, mehnat bozori, iqtisodiy o‘sish, bandlik, ishchi kuchi, demografik jarayonlar, xalqaro migratsiya, ichki migratsiya, iqtisodiy rivojlanish.*

KIRISH

XXI asrda migratsiya dunyo iqtisodiyotining ajralmas qismiga aylandi. Globalizatsiya jarayonlarining jadallashuvi, transport va kommunikatsiya tizimlarining rivojlanishi natijasida aholining hududlararo va davlatlararo harakati sezilarli darajada ortdi. Bugungi kunda migratsiya nafaqat demografik jarayon sifatida, balki iqtisodiy taraqqiyotning muhim omillaridan biri sifatida ham e’tirof etilmoqda. Ayniqsa, mehnat migratsiyasi rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlar mehnat bozorining muhim tarkibiy qismiga aylandi [1, B. 42].

Migratsiya mehnat resurslarining hududlar bo‘yicha qayta taqsimlanishiga xizmat qiladi. Ishchi kuchi yetishmayotgan hududlarga mehnat resurslarining oqib kelishi iqtisodiy faoliyatning uzluksizligini ta’minlaydi va ishlab chiqarish hajmining ortishiga yordam beradi. Shu sababli ko‘plab davlatlar iqtisodiy o‘sishni rag‘batlantirishda migratsiya siyosatidan samarali foydalanishga intilmoqda [2, B. 87].

Iqtisodiy nazariyada mehnat resurslari ishlab chiqarishning asosiy omillaridan biri hisoblanadi. Aholining iqtisodiy faol qismi qanchalik samarali ishlatilsa, iqtisodiy o‘sish sur’atlari ham shunchalik yuqori bo‘ladi. Migratsiya esa mehnat resurslarini talab yuqori bo‘lgan hududlarga yo‘naltirish imkonini beradi [3, B. 115].

Rivojlangan mamlakatlar tajribasi shuni ko‘rsatadiki, migratsiya iqtisodiy o‘sishga sezilarli hissa qo‘shadi. Migrantlar sanoat, qishloq xo‘jaligi, qurilish, xizmat ko‘rsatish va transport kabi tarmoqlarda faoliyat yuritib, yalpi ichki mahsulot hajmining ortishiga xizmat qiladilar. Shu bilan birga, migrantlarning iste’mol xarajatlari ichki talabni oshirib, iqtisodiyotning boshqa tarmoqlarini ham rivojlantiradi [4, B. 63].

Mehnat migratsiyasi natijasida yuboriladigan pul o‘tkazmalari ham iqtisodiy rivojlanishning muhim manbalaridan biri hisoblanadi. Migrantlar tomonidan o‘z oilalariga yuborilgan mablag‘lar aholi daromadlarini oshiradi, iste’mol hajmini kengaytiradi va kambag‘allik darajasining kamayishiga xizmat qiladi [5, B. 28].

Mehnat bozori iqtisodiyotning eng muhim institutlaridan biri hisoblanadi. Migratsiya ushbu bozorning talab va taklif mexanizmlarini muvozanatlashtirishda muhim rol o‘ynaydi. Aholi sonining qarishi kuzatilayotgan davlatlarda migrantlar ishchi kuchi yetishmovchiligining oldini olishga yordam bermoqda [6, B. 94].

Ko‘plab rivojlangan mamlakatlarda mahalliy aholi bajarishni istamaydigan yoki ishchi kuchi tanqis bo‘lgan sohalarda migrantlar asosiy mehnat resursi sifatida faoliyat yuritmoqda. Bu holat iqtisodiyotning uzluksiz ishlashini ta’minlash bilan birga mehnat unumdorligining oshishiga ham xizmat qiladi [7, B. 132].

Migratsiya mehnat bozorida raqobatni kuchaytirishi mumkin bo‘lsa-da, ko‘plab tadqiqotlar migrantlarning mahalliy iqtisodiyot rivojiga qo‘shadigan hissasi salmoqli ekanligini ko‘rsatmoqda. Ayniqsa, yuqori malakali migrantlar innovatsion faoliyat va texnologik taraqqiyotning muhim omillaridan biri sifatida qaralmoqda [8, B. 57].

O‘zbekiston aholisining sezilarli qismi mehnat migratsiyasida ishtirok etmoqda. Mehnat migrantlari tomonidan yuborilayotgan pul mablag‘lari mamlakat iqtisodiyotida muhim o‘rin tutadi. Ushbu mablag‘lar ko‘plab oilalarning daromad manbai bo‘lib, ularning turmush darajasini yaxshilashga xizmat qilmoqda [9, B. 74].

Shuningdek, migratsiya jarayonlari natijasida fuqarolar xorijiy tajriba, yangi kasbiy ko‘nikmalar va zamonaviy texnologiyalarni o‘zlashtirmoqda. Bu esa ularning vataniga qaytgach iqtisodiy faoliyat samaradorligini oshirishiga yordam beradi [10, B. 118].

Biroq migratsiyaning ayrim salbiy jihatlari ham mavjud. Jumladan, malakali mutaxassislarning xorijga ketishi natijasida ayrim sohalarda kadrlar tanqisligi yuzaga kelishi mumkin. Shu sababli migratsiya siyosatini takomillashtirish va migrantlarning huquqiy himoyasini kuchaytirish dolzarb vazifalardan biri bo‘lib qolmoqda [11, B. 39].

XULOSA

Migratsiya zamonaviy iqtisodiyotning ajralmas qismi bo‘lib, iqtisodiy o‘sish va mehnat bozorini rivojlantirishning muhim omiliga aylandi. U mehnat resurslarining samarali taqsimlanishini ta’minlaydi, ishchi kuchi tanqisligini bartaraf etadi va aholi daromadlarini oshirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, migratsiya oqimlarini oqilona boshqarish, migrantlarning huquqlarini himoya qilish hamda ularning iqtisodiy salohiyatidan samarali foydalanish davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri bo‘lib qolmoqda. Kelgusida migratsiya jarayonlarini ilmiy asosda o‘rganish va samarali boshqarish iqtisodiy taraqqiyotning muhim omili sifatida ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Ravenstein E.G. *The Laws of Migration*. – London: Royal Statistical Society, 1885. – 120 b.
2. Castles S., Miller M. *The Age of Migration*. – New York: Guilford Press, 2020. – 356 b.
3. Todaro M., Smith S. *Economic Development*. – London: Pearson Education, 2021. – 864 b.
4. Borjas G. *Labor Economics*. – New York: McGraw-Hill Education, 2020. – 560 b.
5. International Organization for Migration. *World Migration Report 2024*. – Geneva: IOM, 2024. – 540 b.
6. Martin P. *Migration and Labor Markets*. – Oxford: Oxford University Press, 2021. – 288 b.
7. Massey D. *International Migration Theory and Policy*. – New York: Routledge, 2020. – 340 b.
8. OECD. *International Migration Outlook 2024*. – Paris: OECD Publishing, 2024. – 412 b.
9. Abdurahmonov Q.X. *Mehnat iqtisodiyoti*. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2022. – 496 b.
10. Vahobov A.V. *Global iqtisodiyot*. – Toshkent: Sharq, 2021. – 384 b.
11. Egamberdiyev B. *O‘zbekistonda migratsiya jarayonlari va ularning ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyati*. – Toshkent: Fan, 2023. – 216 b.